

אמצעי הלחימה,

מחשבת הלחימה

רוח הלחימה

ב

אליה מאיר פ.

הנפשית שפקדה את הלוחמים המצריים עקב התמרונים היבשתיים והאוויריים עמוקי-הטווח של צה"ל.

האפקט הרוחני-פסיכולוגי של הלוחמה הניידת הממוכנת אינו אלא ביטוי בן-זמננו לאמת הישנה-נושנה כי כמעט כל קרב מוכרע לא על-ידי השמדה פיסית של הצד המנוצח בקרב — אף אם תבוא זו אולי לאחר מכן כתוצאה מן ההכרעה — כי אם עקב התמוטטות הנפשית. מומנט זה של שבירת הרוח אצל הצד המנוצח מתבטא, בדרך כלל, בכך שהוא „מרים ידיים” — או „מרים רגליים” — וזה הסימן המובהק כי אמנם נוצח בקרב. ידועים בהיסטוריה-ההצבאית אפילו מקרים בהם הגיעו שני הצדדים היריבים לכלל התמוטטות נפשית — והחליטו שניהם ברובמן כי הקרב הוכרע לרעתם — ונסוגו.

כדי להמחיש אמתי-סוד זה, בדבר מאבק כוח הרצון של היריבים בשדה הקרב, אסתפק בציון שתי דוגמאות היסטוריות מזירת-המלחמה של ארץ-ישראל:

תוצאות ההתקפה הראשונה של הבריטים על עזה, בחודש מרס 1917, במלחמת-העולם הראשונה.

בהתקפה זו, שהתחילה בבוקר והסתיימה בערפלים, הצליחה הדיביזיה-הרכובה האוסטרלית-ניו-זילנדית („האנזק”) לכתר את עזה ממזרח ומצפון ולכבוש את הפרבר ג'בליה שמצפון לעזה. דיביזיה-הרכובה בריטית אחרת ניתקה את עזה מעבר-מזרח. דיביזיות-חי"ר מוגברת הצליחה לכבוש את כל רכס עלי-אל-מונטר, החולש על עזה מדרום-מזרח ומדרום. לקראת הערב היתה עזה מכותרת ומנותקת; והכוחות התורכיים שבעיר עמדו לפני כניעה. גם התגבורות התורכיות, אשר קרבו במשך היום ומצפון וממזרח אל זירת הקרבות, הפסיקו לקראת ערב את תנועתן. ברגע קרטי זה, בו כבר עמדו הבריטים לאחוזו בנצחון, הושפע מפקד הכוח הבריטי (שכלל שש דיביזיות) יתר על המידה מן הידיעה על חוסר המים לסוסים של שתי הדיביזיות הרכובות (שנמצאו אז מצפון לעזה וממזרח לה) וכן מן העקשנות בה נלחמו התורכים עד שנפל רכס עלי-אל-מונטר. כתוצאה מהתרשמויות אלו פקד על נסיגת שתי הדיביזיות הרכובות דרומה, אל נחל עזה — ואחר-כך אף על נסיגת דיביזיות החי"ר מרכס עלי-אל-מונטר. למזלם של התורכים, גילו הם את נסיגת הבריטים עוד בטרם עמדו הללו על המצב לאשורו — והספיקו לייצב את מערכתם מחדש לקראת שחר.

הבה נפתח חלק זה של המאמר העוסק ברוח הלחימה בציטטה מתוך ספרו, המהפכני בשעתו, של גנרל פולר: „לוחמת שריון” (Armored Warfare):

„מה היה עיקר-ערכו של הטנק בקרב קאמברי? היתה זו השפעתו הנפשית. שם המהיש הטנק כי הטלת אימה — ולא השמדה פיסית — היא המטרה והתכלית האמתית של כוחות מוזוינים. במילים אחרות: לתקוף את עצביו של צבא — ובאמצעותם, את כוח-רצונו של מפקדו — משתלם יותר מאשר להלוס בגופות חייליו עד לריסוקם. המטוס הוכיח זאת גם הוא — ואפילו ביתר-שאת; כי לא זו בלבד שיכול הוא לתקוף את רצונו של הצבא היריב, אלא יש ביכולתו גם לתקוף את הרצון המדיני, ורצונה של האומה, העומדים מאחורי הצבא... נוכל לחזות-מראש כי הכוח לגרום הרס פיסי, שהגיע לשיאו במשך מלחמת-העולם הראשונה, יוחלף בעתיד בהדרגה, ובמידה גוברת, במאמצים לערער את רצונו של האויב, על הצורות השונות שהוא לובש; ועל-ידי כך לא רק לשבש את ארגון צבאותיו אלא גם לדכך את עמו.”

לפנינו לשד-התמצית של תורת הלחימה המשרינת הניידת, שהגיעה לביטוייה המלא במלחמת-העולם השניה. שילוב היסטורי זה של השריון והמטוס, שאפשר לצבאות הלוחמים להפעיל במהירות את מלוא עצמתם בתוככי ה„עומק” של האויב, הביא להכרעות כה מהירות לא בגלל ההשמדה הפיסית שהוא גרם לאויב אלא בעיקר בגלל ההתמוטטות המוראלית של צבאות האויב ושל השלטון המדיני אשר לו הם כפופים. כדי להמחיש את הדברים, כדאי שנזכר בהתמוטטות צבא פולין בשנת 1939, בהתמוטטות המפתיעה של צבא צרפת בשנת 1940 ובהתמוטטות הראשונות של צבא ברית-המועצות בשנת 1941... אבל אין כלל הכרח שקצין ישראלי ירחיק חיפושיו בעבר עד ראשית מלחמת-העולם השניה כדי למצוא את משמעותה של הלוחמה הניידת הממוכנת. די לנו להיזכר ביום ה-2 בנובמבר 1956, כאשר נכנסנו בעת מבצע „קדש” לאל-עריש ומצאנו שם חלק נכבד משריון האויב כשהוא נטוש על הכבישים והדרכים, לאחר שלוחמי האויב נטשוהו כשהוא שלם, בחפשמ מפלט בקרב האוכלוסייה האזרחית של אל-עריש או בעת מנוסתם לעבר מצרים. רק חלק קטן מאוד משריון זה נפגע וניזוק לפני-כן על-ידי מטוסינו וכוחותינו היבשתיים; רובו המכריע נעזב בשטח בגלל ההתמוטטות

* Fuller — Armored Warfare. Lecture No. 1 — עמ' 4.



מבקע השריון ה' גרמני ב־1940



מה היה יעדו האמתי?

אפילו ניתוחו של הנסיון המציאותי היחיד בתחום זה המצוי עד כה — הפעלת הנשק הגרעיני כנגד יפן בשלהי מלחמת העולם השנייה — מוכיח בעליל כי יפן הגיעה לכלל כניעה לא בגלל הנזק הפיסי הממשי שנגרם לה עקב הפצצת הירושימה ונגסקי. מבחינת מידת הנזק המוחשי יכלה עוד להמשיך במלחמה, אולי עד 1946—1947. רק הפחד והאימה הרוחנית מפני פצצות גרעיניות נוספות — הם ששכנעו את ההנהגה המדינית והצבאית של יפן להפסיק את המלחמה ולהיכנע... כי מניין היה להם אז מה שאנו יודעים כיום — שלרשותה של ארצות־הברית לא היו בשנת 1945 פצצות־גרעיניות נוספות שתוכל להטילן על יפן.

כיום משמש הנשק הגרעיני אצל המדינות הגדולות, ברמה האסטרטגית, כנשק הפחדה והרתעה; ומשקלו הנכון במאזן הכוחות נקבע לאו דוקא על־ידי עצמת הקילוטונים והמגטונים אלא על־ידי הכוח הרוחני והנפשי של הצדדים היריבים לעמוד בפני מאמצי ההפחדה הננקטים נגדם. כוח רוחני נפשי זה הוא הקובע את מידת ההעזה המדינית והצבאית הננקטת על־ידי המדינות השונות לשם קידום האינטרסים שלהן. כך רואים אנו מדינות ואומות שאין להן כלל נשק גרעיני, או שהנשק הגרעיני אצלן עדיין בחיתוליו — ועל אף זאת מגלות הן יומה מדינית או אף צבאית קונבנציונאלית ענפה מאוד כנגד מדינות גדולות בעלות נשק גרעיני. כתוצאה ממאזן־אימה עצום זה של הנשק הגרעיני — שהוא מאזן פסיכולוגי מובהק — יתכן מאוד שהנשק הגרעיני לא יופעל כלל; ובחטותיו יופעלו דוקא כוחות צבאיים קונבנציונאליים, במסגרת מלחמות „מוגבלות“, שגם בהן ערכו של

תוצאות ההתקפה הראשונה של גדוד 7 (מחטיבת־הנגב) על מצודת־המשטרה של עיראק סוידאן, בחודש יוני 1948.

בהתקפה זו הצליח הכוח־הפורץ של הגדוד, שפעל בחיפוי מטולים נ"ט („פיאטים“) ומרגמת „דוידקה“, לפרוץ כמעט את כל שבע גדרות־התיל בהם היתה מוקפת המצודה ולהתקרב עד אל קיר בניין־המשטרה. אך מלאכת הפריצה התקדמה לאט, כיון שעצמת החיפוי והרכב כליו, לא התאימו לטיב המשימה, וכן בגלל מחסור באמצעי־פריצה מתאימים; כך שאש־המגן של המצורים, בסיוע אמצעי התאורה שעמדו לרשותם, גרמה לאכידות ניכרות לחיילי גדוד 7. לנוכח מספר האכידות הרב, והעובדה שהשחר כבר החל עולה, החליט כפקד המבצע על נסיגה. כאשר נסוגו־והלכו יחידות גדוד 7 באטיות, בנשאן את הפצועים, בתוך שדה הדורה — במרחק 4־3 ק"מ מדרום למשטרה — הבחינו לפתע בשני מטוסי־קרב מצריים, אשר החלו צולפים ומפציצים את מצודת עיראק־סוידאן. רק אז הוברר לאנשי חטיבת־הנגב כי בו ברגע שגדוד 7 החל בנסיגתו — החליט גם המפקד המצרי אשר הגן על משטרת עיראק סוידאן כי עליו לסגת — ואמנם פקד על כוחותיו לסגת ממצודת־המשטרה אל הכפר עיראק־סוידאן הסמוך. עם נסיגתו־הומין המפקד המצרי סיוע־אוויר התקפי על המשטרה, מתוך הנחה שהיא תיתפס ודאי מיד על־ידי צה"ל. למען האמת ההיסטורית יש לציין בצער כי לאחר שהותקפה המצודה על־ידי המטוסים המצריים, הספיק חיל־המצב המצרי אשר הסתלק כאמור לכפר, לתפוס מחדש את המשטרה — לפני שכוחותינו יכלו לעשות זאת.

מתוך ניתוח קצר זה חייבים אנו להסיק שתי מסקנות־יסוד הנוגעות להנהגת הגייסות בקרב:

- בנוסף לאיגוף הטקטי, האופרטיבי והאסטרטגי חייבים אנו ללמוד לאגוף את האויב, „איגופים פסיכולוגיים“, כדי למוטט ולשבור את רוחו ולהחיש את ההכרעה בדרך מהירה וזולה. יתכן מאוד שהתמרון הטקטי, האופרטיבי והאסטרטגי אל אגף האויב ועורפו — ישנה לו תכלית נפשית ורוחנית לא פחות מאשר משמעות־צבאית מבצעית.
- חייבים אנו לחשל את רוחם של גייסותינו כך שהם יעמדו בעומס הנפשי העצום הכרוך בקרב החדיש — ולא יגיעו לעולם לכלל התמוטטות רוחנית. מפקד שהצליח לחשל את רוח יחידותיו עד שיש להן עדיפות פסיכולוגית מוחלטת על האויב, עשוי להגיע לשני הישגים שיקנו לו בודאות את הנצחון על יריביו: ראשית — יחידותיו לא תתערענה גם אם יעשה המפקד פה ושם שגיאה טקטית או אופרטיבית בשדה הקרב; שנית — יש בידיו כוח מחושל לבצע מהלכים צבאיים נועזים, שהם בבחינת „הבלתי־אפשרי“ בעיני האויב שמולו.

*

האם תורה זו, של חשיבות רוח־הלחימה, היא כה חשובה ונכונה גם בעידן הגרעיני? האם הנשק הגרעיני, שהוא מטבעו הטכני נשק־השמדה המוני, אינו מפריד תיאוריות אלו על גורם רוח האדם? שמה מגיע המין האנושי לתקופה היסטורית־צבאית אשר בה רק מידת ההשמד הפיסי היא שתקבע את מידת הנצחון?

רוח האדם הוא הקובע והמכריע, כפי שכבר הוכח בתחילת מאמר זה.

אם ישאל הקורא: ואם בכל זאת יופעל נשק גרעיני במלחמת העתיד (שהרי אם יופעל, חס וחלילה, ודאי עשוי הוא לגרום להרס והשמדה קטסטרופליים) האם גם אז, לאחר שיופעל בעצמות כבירות, יהיה עוד ערך כלשהו לרוח-הלחימה של האדם?

הפעלת כוחות מזוינים (ובכלל זה — נשק גרעיני) נועדת תמיד לשרת אינטרסים מדיניים. אם כוחות מזוינים הופעלו, ולא גרמו לקידום האינטרסים המדיניים של הצד שהפעילם — הרי שנכשלה משימתם. אם אמנם יקרה האסון המביש ונשק גרעיני אכן יופעל בקנה-מדה אסטרטגי — מי יהיו אז אלה שיקטפו את "פירות" המערכה? מי יהיו אלה שהאינטרסים שלהם אמנם קודמו? את פירות המערכה יצטרכו לקטוף אז אותם "שרידים" שנותרו לאחר הפעלת הנשק הגרעיני. אותו צד "ששרידיו" יונהגו על-ידי מנהיגים מדיניים ומפקדים צבאיים שיעניקו לו כוח רוחני-נפשי גדול יותר, הוא יהיה ממילא הצד שעשוי להתאושש מהר יותר ולקטוף את "פירות" תיה" של המלחמה הגרעינית, אם תתרחש. כפי שגורסים כיום ברוב צבאות העולם תלויות תוצאותיה של "מלחמת שריר-דים" זו קודם כל בדמות המפקד הנמוך והעצמאי של העתיד, שידע לנהוג את אנשיו בתבונה ובעוז בתנאי המבוכה והמבוקה שלאחר הפיצוצים הגרעיניים.

*

דומה כי עתה נוכל להסיק כי מנהיגות צבאית חייבת אמנם

לשקוד על פיתוח אמצעי הלחימה, על פיתוח תורת הלחימה ועל טיפוח רוח הלחימה.

כדי "לסבר את העין" ניתן אף לקבוע באופן ציורי כי אמנות-ההנהגה הצבאית ברמה גבוהה היא מעין מכפלה של "אמצעי לחימה" × "תורת לחימה" × "רוח לחימה" — אשר אם אחד ממרכיביה שוה לאפס, הרי שהמכפלה כולה שוה לאפס. ברם, עם כל הציוריות שבמכפלה זו, חייבים אנו לקבוע כי מרכיביה אינם זהים ואינם שווים זה-לזה בחשיבותם. כל הנהגה צבאית, בכל רמה שהיא, חייבת על-כן להקפיד בדבקות ובעקשנות, במשך כל הזמן, על סדריה-החשיבות ועל סדר-קדימות הבא בעבודתה:

- לטפח בלי הרף את רוח הלחימה בקרב הגייסות ובקרב העם.
- לטפח ולפתח את התבונה המקצועית ואת תורת הלחימה.
- לפתח אמצעי הלחימה.

אם נשתמש בסגנונו של מיקשה בספרו "כשלון האסטרטגיה הגרעינית",* נוכל לסכם ולומר כי מנהיגות צבאית הפועלת לפי סדר-קדימות הפוך מזה — הריהי נוקטת בדרכים של "אלה אשר בחסרם כוח-רצון להילחם — משליכים יתבם על פיתוח אמצעים טכניים, תחת שיבקשו דרכים אחרות לגונן על עצמם."

* F. O. Miksche, The Failure of Atomic Strategy, page 87.

אמרות, השגות ומושגים

ב-18—1916 היה גג. הייג, מפקד חיל-המשלוח הבריטי שבצרפת; משוכנע באופן שלא ניתן היה לערערו, כי יכול-יוכל לנצח במלחמת-העולם על-ידי מתקפה בפלאנדריה. אך הייג טעה. מתקפת פלאנדריה נכשלה — ואין להצדיקה על-ידי התוצאות השונות, הבלתי-צפויות, שנבעו ממנה.

הצבא הגרמני הובס עקב מתקפתו של לודנדורף ב-1917 — ולא עקב זו של הייג שלפני-כן. מבחינה "טכנית" ניתן היה לזכות במלחמה במחיר זול יותר אילו נשארן הצבאות הבריטי והצרפתי במצב של הגנה. אך מבחינה פוליטית היה דבר זה בלתי-אפשרי, שכן היו מתעוררות או דרישות לשלום-פשרה; על המצביאים הנוהגים-בזהירות היה ניטח גל של בקורת, ואף היו מפטרים אותם. המתקפות של הייג היו בלתי-נמנעות — אף שהיו חסרות-תועלת. כפי שאמר פעם קיטצ'ר — "עלינו לנהל מלחמה כפי שאנו מוכרחים לנהלה — ולא כפי שהיינו רוצים לנהלה".

א. ג. פ. טיילור, היסטוריון בריטי — על ספר חדש, "הזית המערב"